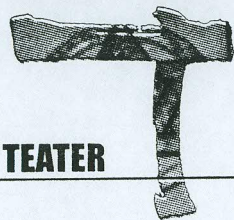

Mamma mia

TEATER

Giuseppe Verdi «Nabucco» Estonia teatris.

Mamma mia, hüüatas minu kõrval istuv meeskodanik ülima erutusega, haaras pea käte vahele ja tardus poosi, mis võis väljendada pettumust või murtud olekut. Aga võibolla ka meeleliigutust? Miks *mamma mia*? Siiani ei tea täpselt. Ainsaks pidepunktiks on, et meeskodanik sattus afektiseisundisse hetkel, mil «Estonia» ooperilavalt hakkas kostma kuulus orjade koor **Giuseppe Verdi** mitte nii väga kuulsast ooperist «Nabucco» (1842). Kuupäev oli 27. september ja «Estonias» käis esietendus.

Koor kõlas uinutava loidusega (mis pidi ehk väljendama vangipõlves vaevlevate juutide viimseni vettinud kodumaagatsust, veniva aeglusega (kui aeglane, siis – pühalik). Eriliselt reaktiivne meeskodanik, kes kahtlaselt võõrapärase kaasaelamisega kord rahutult toolil niheles, kord midagi pahaselt pomises või aegajalt ka ihuüksi vaimustunult plaksutama kippus, ei olnudki käitumishälbe ooperisõber Rapla maakonnast. Kahe sõnaga oli selge: siin istub Itaaliamaa mees, kelle hinge ja ajudesse orjade koor selge ja särava isamaalise märgi on vajutanud. Ja nüüd on see märk deformeeritud, põhjamaalaste veri voolab nii aeglaselt; teine toonus, teised tähendused – ei ole kusagil

Siin ja praegu

Paul Mägi dirigeeritud avamäng kõlas sümpaatse kontsentreerituse, täpsuse ja kujundlikkusega. Ei olegi ooperiorkestrit ümbritsev poolhäämarus alati see paik, kus orkestrandi muusikiline elujõud salapärasel viisil kaotsi peaks minema.

Haigestunud külalissolisti **Johannes von Duisburgi** (Saksamaa) asemel ooperi nimiroolis esinenud **Jassi Zahharovi** («Vanemuine») lüüriiline häälematerjal ei suutnud küll Nabucco partii demonilikke põhjakihte välja kaevata. «Vokaalpsühholoogiline» sobimatus. Mõnigi õnnestunud hetk andis märku, et Zahharovile võiks plusspunkte tuua kammerlikum kõla- ja/või hingeroom.

Ehk ongi kõige vägevamad demonid naisterahva hingesügavustes peidus. Igatahes laulis Leedu külalissolist **Sigutė Stonytė** end Nabucco pahelise ja võimuka (vale)tütre Abigaille'i rollis ooperi vaieldamatuks peategelaseks. Siin oli toonust, karakterit ja vokaaltehnikat. Viimane ei jäänud esimestele jalgu.

Nabucco õiget tütart Fenenat laulnud **Pille Lille** vokaalne võimekus on väljaspool kahtlust, kuid rolli pehmem positiivne aura jättis selle paratamatult Sigutė Stonytė Abigaille'i täisdramaatilise ja varjundirikkalt väljamängitud osa varju. Pahelisus on alati rikkam ja atraktiivsem kui voorus.

Juudi ülempreester Zaccaria (**Mati Palm**) ja Baali suurpreester (**Teo Maiste**) kuulusid rubriiki *vox dei* ning said meie lavatraditsioonis tavapärase «pühamehe» rollilahenduse – tuimväärakas nii kõlas kui ka pildis.

Seevastu juudi valitseja ja naiste lemmik Ismaele (**Ivo Kuusk**) asindas seda inimesivat

rippus, et õnneliku karatimisele ga ooperisõber Rapla maakonnast. Kahe sõnaga oli selge: siin istub Itaaliamaa mees, kelle hinge ja ajudesse orjade koor selge ja särava isamaalise märgi on vajutanud. Ja nüüd on see märk deformeeritud, põhjamaalaste veri voolab nii aeglaselt; teine toonus, teised tähendused – ei ole kusagil ka ühtset euroteadvust, loliikindlat eurokoodi, mis hädast välja aitaks. Hädas hüütakse appi ikka vaid emakeeles.

Lugu ürgjumusest

Nabucco on sama, mis *Nabucodonosor*. Või *Nabuchodonosor*. Või *Nebukadnetsar*. Mõned nimed jäävad ellu. Läbi des aja- ja keeleruumi, muudavad nad kuju, moonduvad, kohandudes oludega – kuid säilitavad oma müütilise tuuma, sümboli tiheduse. Nabucco ehk Nebukadnetsari lugu on lugu inimlooma ürgjumusest, olemusvõitlusest, võimust ja pühitsetud kannatusest. See on üks vaatus Vana Testamendi igavesti aktuaalsest jumuse teatrist, mida inimkond aastatuhandete kaupa tuimalt ja väsimatult läbi mängib. «Mängitaja» nagu on kaetud, tal on mitmeid nimesid: Ajalugu (too personifitseeritud käsitamatus), Jumal (käsitamatus iidseim nimetus), psühhoanalüütiliselt interpreteeritud inimteadvus (sellesama käsitamatuse modernseim määratlus)...

Läbi juutluse metafüüsika ja võiduka fatalismi räägib «Nabucco» rahvuse enesemääramise suurejoonelist, paranoilist ja moestlainud lugu.

Sotsiaalne tellimus

«**N**abucco» oli 29-aastase Giuseppe Verdi neljas ooper. Itaallaste *risorgimento* (taassünni) valus ja ülenduses sai sellest autori läbimurdedeos. Hilisema loomingu hingedraamadeni oli siit veel tükk maad käia. Tulevane rahvuskangelane, esimese Itaalia parlamendi saadik (1861) ja senaator (1874) tabas Temistocle Solera libretot käsile võttes

«Nabucco»: nimiosas Jassi Zahharov «Vanemuisest».

naelapea pihta. Sotsiaalne tellimus oli sama, mis eestlaste maal tärkas alles järgmisel sajandil, mil kohalik takune ja identiteeti otsiv rahvusteadvus otsis pidepunkte saksakeelse Rudolf Tobiase «Joonase lähetamisest» (1909), Karl August Hermann lauleldusest «Uku ja Vanemuine ehk Eesti jumalad ja rahvad» (1907) ning paljudest järgnenud meeltüendavatest rahvusluse manifestatsioonidest. Selline aeg oli. Itaalias – 19. sajandi keskel, Eestis märksa hiljem ja veel hiljutigi.

Praegu on teistmoodi. Idee nimel kannataja on hale friiki. Vangitornis istuvad üksnes luuserid või muidu asotsiaalsed tüübid. «Nabucco» ühiskondlikud salasümbolid jooksevad kohalikes oludes tühja. Ja ennää – teater võib ka

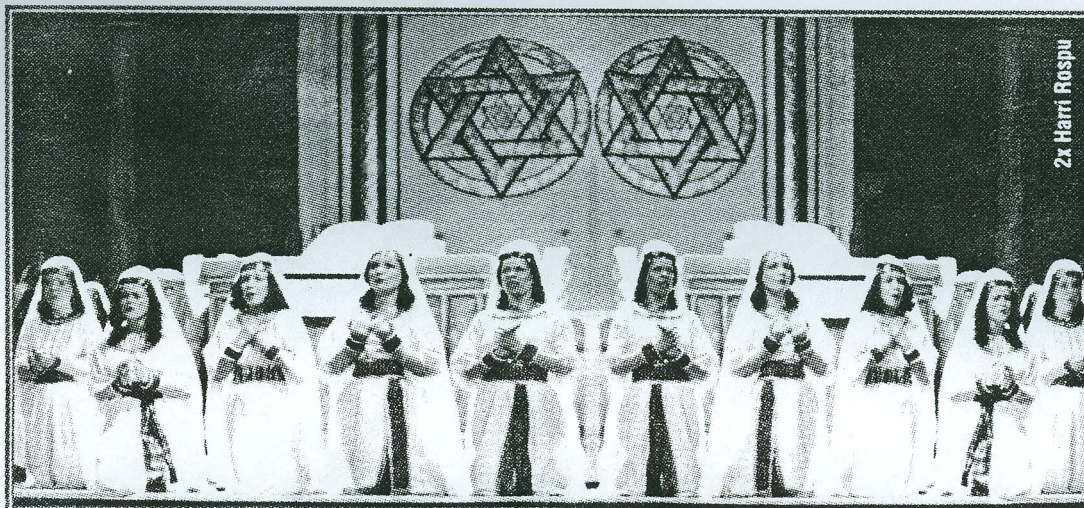
lihtsalt teater olla – võlts, tinglik, üksnes iseennast esindav. Võib ju ka küsida, et kas on üldse mingit muud võimalust didaktilise ajaloo raske vaimuga hakkamasaamiseks...

«Nabucco» lavarealaalse loojad (lavastaja **Arne Mikk** ja kunstnik **Eldor Renter**) on igatahes just tolle võltsi, ülekuulatud ja *teatraalse* teatraalse suurejooneliselt välja mänginud. Staatilise lavaruumi tsentris laiutab võimu atribuutika: juutide püha altar, mille kohale saatuslikul hetkel kerkib Nebukadnetsari hiigeltroon. Tsentri ümber ikka seesama atribuutika: tiivulised koletised, hiigelsuur publikusse sõitev sõjavanker, määratu butafoorne hobuselaip troonijalamil, tapalava kurjadele õpetuseks...

Selle masinavärgi sees on loomulikult ka võrdlemisi keerukas armuintriiig peidus (romantiline ooper ju), milles õige ja vale armastuse üle moraalne kohtumõistmine käib.

Peale õpetliku ajaloo, rüvetatud altari ja tuhasta tõusva templi on «Nabucco» õnneks ka midagi veel igikestvat: Verdi kaunid meloodiad, südantliigutavad viisid, mis sünge prohvetiloo armalt inimsõbralikkuseks teevad.

Psühholigiseeritud muusikaline tõelus, karakterite ehedus on romantilise ooperi pärismaa – ja siin on võltsing mõeldamatu, siin on see koht, kus koletised, altariid ja armastus peavad usutavaks saama kogu lavakaadervärgi tinglikkusest hoolimata.

2x Harri Respu

Juudi ülempreester Zaccaria (**Mati Palm**) ja Baali suurpreester (**Teo Maiste**) kuulusid rubriiki *vox dei* ning said meie lavatraditsioonis tavapärase «pühamehe» rollilahenduse – tuimväärakas nii kõlas kui ka pildis.

Seevastu juudi valitseja ja naiste lemmik Ismaele (**Ivo Kuusk**) esindas seda igipüsivat osa «inimeste maailmast», mille tingimärke ka hästilõhnastatud esietenduse publik aastal 1996 eksimatult tabab: Oh, armastus, sa kallis magus mesi...

Ismaele'i – Abigaille'i – Fenena armastuskolmnurga väljaelamise seotud numbritest (aariad, duetid, triod) saidki etenduse maiuspalad, aplausi väljameelitajad, publiku hingeliigutajad. Juhumisi oli siin ka kõige enam vokaalset meistritööd leida. Selles *inimeste maailma* muusikas kangastub Verdi «Traviata», «Rigoletto», «Aida», «Othello» ja teiste hilisemate teoste romantiline võluvägi. Ajalugu on butafoorne, inimhing elav.

Liigne luksus

Lisaks veel paarile väiksemale, lüldist keskmist mitte rikkuvale osatäitmisele (Abdallo – **Alar Haak**, Anna – **Nadia Kurem**) kõneles etenduses Estonia Teatri Ooperikoori ja Eesti Rahvusmeeskoori suu läbi rahvas: Babüloni ja heebrea sõdalased, leviidid, Babüloni naised ja ülikud või lihtsalt rahvahulk (nagu liigitatud partituuris ning kavalehel). Ja koori osa on «Nabucco» küllalt suur.

Kuidas ooperikoori kõlamassi karakteriseerida, elusat atmosfääri luua? Võibolla iga üksiklauljat kaitsvast anonüümsusest välja rebides, iga üksikhääle võimekust läbi katsudes ja proovile pannes – sama nõudlikul viisil, mis kontsertkoorid tippu viib. Aga see oleks ilmselgelt liiga aeganõudev ja kulukas – liigne luksus. Las ta siis olla – see paratamatu hall tapeet. Selle taustal saab mõni ere külalistäht veelgi eredamalt särada.